

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัย เรื่อง บทบาทของข่าวโทรทัศน์ที่มีต่อการให้สถานภาพนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งการวิจัยในลักษณะนี้ สุกางค์ จันทวนิช (2531 : 738-739) ได้อธิบายไว้ว่า

การวิจัยเชิงคุณภาพ คือการวิจัยประเภทที่สนใจศึกษาคุณลักษณะและความหมายของปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมมนุษย์ในสังคม จากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริง การวิจัยเชิงคุณภาพมีลักษณะสำคัญได้แก่ การมองจากหลายมิติ (multi-dimension) การเห็นภาพรวม (holistic) การเฝ้าสังเกตเป็นระยะเวลาอันยาวนาน การไม่ใช้เกณฑ์ของผู้วิจัย ในการตัดสินปรากฏการณ์หรือการให้ความหมายแก่พฤติกรรมของผู้ถูกวิจัย ส่วนใหญ่จะเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับข้อมูลทางสังคม วัฒนธรรมบางประการและข้อมูลที่มีลักษณะเป็นนามธรรม และไม่อาจจัดท้าวในรูปปริมาณได้ ข้อมูลเหล่านี้มีอาทิ ความรู้สึกนึกคิด โลกทัศน์ ประวัติดชีวิตค่านิยม ประสบการณ์หรือปัญหาในการดำเนินชีวิตบางประการ รวมทั้งเหตุการณ์ต่าง ๆ

สำหรับการวิจัยเรื่องบทบาทของข่าวโทรทัศน์ที่มีต่อการให้สถานภาพนี้ เป็นการศึกษาวิจัยในลักษณะของการศึกษาภาคตัดขวาง (cross-sectional studies) มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาของข่าวโทรทัศน์ในเรื่องการให้สถานภาพแก่บุคคล กลุ่มบุคคล หน่วยงาน องค์กร และสถาบันต่าง ๆ ในสังคม โดยใช้แนวคิดเบื้องต้นทางด้านสังคมวิทยาและแนวทางการศึกษาทางสังคมวิทยา ซึ่งจะ "ให้ความหมาย" แก่ข้อมูลที่ได้มาเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจและสามารถนำมาอธิบายถึงปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษาได้ ในการวิจัยนี้มีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่นำมาศึกษา คือ ข้าราชการและชั้นข่าวของข่าวแต่ละประเภทที่สถานีโทรทัศน์เสนาอินแต่ละช่วง โดยเริ่มตั้งแต่เวลา 19.30 น. ทั้งนี้รวมถึงสารคดีเชิงข่าวด้วย โดยยกเว้นข่าวต่างประเทศทุกประเภท ซึ่งโดยเฉลี่ยในแต่ละวันจะมีจำนวนชิ้นข่าวประมาณ 15-20 ข่าว ขนาดของประชากรจำนวนประมาณ 450-600 ชิ้นข่าว

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการศึกษาข้อมูล

1. เก็บข้อมูลขั้นต้น ซึ่งใช้วิธีการบันทึกเทปโทรทัศน์ของรายการข่าวซึ่งแพร่ภาพออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ทั้ง 5 ช่องติดต่อกัน 1 เดือน ตั้งแต่ วันที่ 1-31 กรกฎาคม 2533 โดยเรียงตามลำดับจากช่อง 3, 5, 7, 9 และ 11 เนื่องจากเวลาที่ใช้ในการศึกษามีอยู่จำกัด และลักษณะเนื้อหาของข่าวโทรทัศน์แต่ละช่องมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ซึ่งในการเก็บข้อมูลนั้นได้เก็บข้อมูลเพียง 29 วัน เนื่องจากในวันที่ 19 กรกฎาคม ทางช่อง 9 ไม่มีการเสนอข่าว เพราะถ่ายทอดการประชุมอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล และวันที่ 27 กรกฎาคม เทปโทรทัศน์เกิดการชำรุด

2. เก็บข้อมูลเพื่อเสนอแนวคิด เกี่ยวกับบทบาทของข่าวโทรทัศน์ในปัจจุบันโดยศึกษาถึงลักษณะของข่าวเป็นอย่างไร โครงสร้างของรายการข่าวโทรทัศน์เป็นอย่างไร ประกอบด้วยข่าวประเภทใด ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของรายการข่าวโทรทัศน์ของไทย โดยศึกษาจากเอกสาร ผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และใช้การสัมภาษณ์หัวหน้าฝ่ายข่าวของสถานีโทรทัศน์ช่องต่าง ๆ ประกอบ

วิธีการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเรื่อง บทบาทของข่าวโทรทัศน์ที่มีต่อการให้สถานภาพนี้ จะทำการวิเคราะห์ 2 ด้าน คือ

1. การวิเคราะห์การให้สถานภาพของข่าวโทรทัศน์จากตัวบท (Text) ที่ได้จากการบันทึกเทปโทรทัศน์รายการข่าว โดยศึกษาถึง

1.1 ข่าวโทรทัศน์ มีบทบาทในการให้สถานภาพในลักษณะการเสริมสถานภาพ ลดสถานภาพ และคงไว้ซึ่งสถานภาพได้อย่างไร

1.2 ข่าวโทรทัศน์ให้สถานภาพในประเภทใด

ซึ่งในการวิเคราะห์ในส่วนนี้ จะใช้แนวคิดเบื้องต้นทางด้านสังคมวิทยาเกี่ยวกับ เรื่องสถานภาพเป็นกรอบในการศึกษา

2. วิเคราะห์ความหมายแฝง ที่ปรากฏออกมาในเรื่องการให้สถานภาพจากตัวบทที่ได้จากการบันทึกรายการข่าว โดยวิธีการทางสัญวิทยาศึกษา โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาส่วนหนึ่ง และการวิเคราะห์รูปแบบอีกส่วนหนึ่ง

ในการวิเคราะห์ตัวบท (Text) ซึ่งเป็นตัวเนื้อหาสาระ หรือตัวสารนั้นกำลังเป็นที่นิยมกันในปัจจุบันเพราะเริ่มยอมรับกันว่า "...ตัวสารนี้เองเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการสื่อสาร การทำความเข้าใจกับตัวสารจึงเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งความเข้าใจนี้จะต้องครอบคลุมไปถึงลักษณะ โครงสร้างภายในของตัวสาร และวิธีการที่ทำให้เกิดความหมายและความสัมพันธ์ระหว่างตัวสารกับวัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นองค์รวม..." (ศิริชัย ศิริกายะ และ กาญจนา แก้วเทพ 2531 : 82) การสื่อสารโดยทั่วไปและโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารมวลชนนั้นมีตัวสารหรือตัวเนื้อหาหรือที่เรียกว่า "ตัวบท" (Text) ที่จะให้นำมาศึกษาได้ละเอียดอยู่มากมาย และการนำเอาตัวบทนี้มาวิเคราะห์อาจทำให้ค้นพบข้อสรุปเกี่ยวกับปรากฏของวัฒนธรรมหรือความหมายของเนื้อหาตลอดจนจุดมุ่งหมายของเนื้อหาได้อีกด้วย

จากที่ได้กล่าวมา จึงได้ใช้แนวทางวิชาสัญวิทยาการศึกษาตัวบท (Text) ซึ่งจะทำให้เข้าใจความหมาย โดยที่ความหมายที่เราตีความมาจากตัวบทเนื้อหาสื่อมวลชนไม่จำเป็นต้องเป็นความตั้งใจของผู้รับสาร แต่ความหมายที่เราตีความนั้นเราถือว่าเป็นความหมายที่ปราศจากอคติ และ ไม่ได้มีความหมายเฉพาะความหมายที่ปรากฏในระดับพื้นผิวเท่านั้น แต่ยังเป็นความหมายที่แอบแฝงหรือความหมายเชิงนัยยะ ซึ่งผู้สร้างสารอาจจะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจให้เกิดความหมายดังกล่าวก็ได้ (ศิริชัย ศิริกายะ และ กาญจนา แก้วเทพ, 2531 : 84)

John Fiske (1982 : 43) ได้กล่าวถึงวิธีการศึกษาเชิงสัญวิทยาว่าเป็นการศึกษาในส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ

1. เป็นการศึกษาในเรื่องของสัญญาณ (sign) ซึ่งจะต้องมีลักษณะทางกายภาพ มีความหมายถึงบางสิ่งบางอย่างที่นอกเหนือจากตัวมันเอง และสัญญาณนี้จะต้องถูกนำมาใช้และรับรู้โดยผู้ที่เกี่ยวข้องว่าเป็นสัญญาณ (sign)

สัญญาณ (sign) ต่าง ๆ สามารถแบ่งออกเป็น

1.1 Icon หมายถึง สัญญาณที่มีลักษณะเป็นภาพหรือเป็นวัตถุที่มองเห็นได้ชัดเจน เช่น ภาพถ่าย, ภาพเหมือน, แผนที่

1.2 Index หมายถึง สัญญาณที่มีลักษณะเป็นตัวชี้ให้เห็นอีกสิ่งหนึ่ง เช่น เครื่องหมายที่แสดงยศ ตำแหน่ง จะเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงความมีอำนาจ

1.3 Symbol หมายถึง สัญญาณที่มีลักษณะเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ เป็นกฎหรือระเบียบ หรือสิ่งที่ทุกคนเห็นพ้องต้องกัน เข้าใจเหมือน ๆ กัน เช่น ภาษาตัวเลข หรือภาพในหลวง ทุกคนก็เข้าใจเหมือนกันหมดว่าเป็นสิ่งที่ต้องให้ความเคารพ ยกย่อง เทิดทูน

ลักษณะสัญญาณ (sign) ทั้ง 3 ชนิดนี้ ไม่ได้แยกจากกันโดยเด็ดขาด สัญญาณหนึ่ง ๆ อาจประกอบด้วยรูปแบบต่าง ๆ กัน ซึ่งอาจจะ เป็นทั้ง Icon, index และ Symbol รวมกันอยู่ก็ได้ เช่น ภาพพระสงฆ์ สามารถจะเป็นได้ทั้ง Icon ก็คือ ภาพเหมือนของพระจริง ๆ ขณะเดียวกันก็เป็น Index คือเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงเป็นตัวแทนของศาสนา และก็เป็นทั้ง symbol ด้วยในแง่ที่ทุกคนต้องให้ความเคารพ นับถือ

2. เป็นการศึกษาในเรื่องของรหัส (code) ซึ่งอยู่ในลักษณะของสัญญาณต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมนั้น ๆ

3. วัฒนธรรม (culture) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่มีสัญญาณ (sign) และรหัส (code) เกี่ยวพันกันอยู่ในแต่ละวัฒนธรรม และจะมีความหมายเฉพาะเมื่ออยู่ในวัฒนธรรมนั้น ๆ

ในการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเรื่อง บทบาทของข่าวโทรทัศน์ที่มีต่อการให้สถานภาพนั้น มีวิธีการดำเนินการดังนี้

1. วิเคราะห์วิธีการจัดลำดับความสำคัญของข่าวโทรทัศน์ โดยดูเทียบกับการจัดลำดับชั้นในสังคม ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ดังนี้ คือ

ไพฑูรย์ เครือแก้ว (2513 : 118) ได้ให้ข้อสังเกตว่าเกียรติ หรือ ฐานะของบุคคลในสังคมไทย มักจะเป็นผลมาจากการรวมของปัจจัยหลายอย่าง เช่น ถ้าได้รับการศึกษาสูงจะช่วยให้มีโอกาสประกอบอาชีพที่มีเกียรติและอยู่ในตำแหน่งที่มีรายได้สูง รายละเอียดของการแบ่งชนชั้น มีดังนี้

1. ในหลวง ราชนี หรือพระราชวงศ์ระดับสูง
2. คณะรัฐมนตรี รัฐบุรุษที่มีชื่อ คณะองคมนตรี
3. ข้าราชการชั้นผู้นำ ปลัดกระทรวง อธิบดี นายทหาร ตำรวจ ผู้นำทางการเมือง การค้าและสังคม
4. ปัญญาชนชั้นนำ ข้าราชการชั้นพิเศษทั่ว ๆ ไป อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ นักธุรกิจชั้นนำ นักหนังสือพิมพ์ผู้มีชื่อเสียง
5. ข้าราชการทั่วไป พ่อค้า ประชาชน ปัญญาชนในระดับกลาง
6. ข้าราชการชั้นจัตวา ชั้นตรี
7. เสมียนพนักงานชั้นต่ำ กรรมกรผู้มีฝีมือ
8. กรรมกรผู้ไม่มีฝีมือ ชาวานา

2. วิเคราะห์เนื้อหาของข่าวโทรทัศน์ หรือ "ตัวบท" โดยใช้แนวคิดเชิงสัญวิทยา (Semiological Analysis) ตามเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. การให้สถานภาพแบบที่ได้มาโดยการสืบทอด หมายถึง การที่ข่าวโทรทัศน์เสนอข่าวของบุคคล ซึ่งเป็นการให้สถานภาพแก่บุคคลและองค์กรต่าง ๆ ในสังคม สืบต่อจากการที่บุคคลนั้นหรือองค์กรต่าง ๆ นั้น มีสถานภาพต่าง ๆ มาแล้ว โดยบุคคลนั้นอาจไม่จำเป็นต้องมีความสามารถอะไร เพียงแต่ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ

2. การให้สถานภาพแบบที่ได้มาโดยความสามารถ หรือโดยการกระทำ หมายถึง การที่ข่าวโทรทัศน์เสนอข่าวของบุคคลนั้น ๆ เนื่องจากบุคคลนั้น ๆ มีความสามารถเป็นที่ปรากฏ ขณะเลิศจการแข่งขันในด้านต่าง ๆ โดยที่บุคคลนั้นอาจมีสถานภาพอยู่แล้วและได้สถานภาพเพิ่มจากเดิมหรืออาจจะเป็นการได้สถานภาพใหม่

การให้สถานภาพของข่าวโทรทัศน์ทั้ง 2 ประเภทที่กล่าวมามีลักษณะเป็นการเพิ่มสถานภาพ การลดสถานภาพ และการคงไว้ซึ่งสถานภาพ โดยมีการลงรหัส (code) ข้อมูลเป็น concept กว้าง ๆ ในการวิเคราะห์ ดังนี้

การเสริมสถานภาพ หมายถึง การยกย่องให้เกียรติ ขึ้นชมในฐานะที่เป็นผู้รู้ มีความสามารถแตกต่างจากบุคคลอื่น ๆ

การคงไว้ซึ่งสถานภาพ หมายถึง การกล่าวยืนยันถึง การรับรองถึง สถานภาพที่มีอยู่ตามบทบาทหน้าที่ของบุคคล หน่วยงาน และสถาบันต่าง ๆ

การลดสถานภาพ หมายถึง การตําหนิ คิเตียน คุก การกล่าวถึงความผิดตามบทบาทหน้าที่ที่มีอยู่

การจัดเรียงข้อมูล

การจัดเรียงข้อมูลที่วิเคราะห์เสร็จแล้วนั้น อาจจะจัดเรียงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย หรือตามทฤษฎีที่ใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ ดังนี้

1. สถานภาพที่ได้มาโดยการสืบทอด
2. สถานภาพที่ได้มาโดยความสามารถหรือสถานภาพโดยการกระทำ

โดยในการเรียงข้อมูลที่วิเคราะห์แล้วนั้น ใช้วิธีการตัดต่อภาพ (edit) ลงในเทปโทรทัศน์โดยแยกทั้ง 2 ประเภทออกจากกัน เพื่อความสะดวกในการนำเสนอวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การบรรยายประกอบการดูเทปโทรทัศน์รายการข่าวที่ศึกษา

นอกจากการจัดแยกเป็น 2 ประเภทที่กล่าวมาแล้ว ในแต่ละประเภทยังสามารถนำมาแบ่ง เป็นการให้สถานภาพในแต่ละลักษณะ เช่น

- สถานภาพที่ได้มาโดยการสืบทอด ในลักษณะ เสริมสถานภาพที่มีอยู่เพิ่มขึ้น ในลักษณะ คงไว้ซึ่งสถานภาพที่มีอยู่และ ในลักษณะลดสถานภาพที่มีอยู่แก่บุคคลใด องค์กรใด และสถาบันใด

- สถานภาพที่ได้มาโดยความสามารถหรือโดยการกระทำ ในลักษณะของการให้สถานภาพใหม่ ลักษณะให้สถานภาพเพิ่มจากเดิมที่มีอยู่แก่บุคคลใด กลุ่มบุคคลใด

เมื่อเรียงข้อมูลเป็นสถานภาพในลักษณะต่าง ๆ แล้ว ก็ใช้วิธีการตัดต่อภาพลงในเทปโทรทัศน์ เช่นเดียวกับขั้นตอนแรกที่ทำ เพื่อนำเสนอวิธีการวิเคราะห์ต่อไป